

Ball de Cascavells de la Torreta

per RAMON VILADÉS

Els dansaires de La Torreta, amb els Cascavells dringant a l'aire

VILADÉS

Situació:

La Torreta és una petita ermita dedicada a la Mare de Déu, i pertany a la parròquia de St. Feliu de Lluelles. Es troba situada a l'extrem sud-oest del municipi de Montmajor i limita ja amb el de Navès (Solsonès).

Itinerari:

Per anar-hi cal prendre la carretera de Cardona a Berga; entre els quilòmetres 9 i 10 hom trobarà un indicador a l'esquerra que mena a la Torreta. Uns tres quilòmetres de pista forestal en bon estat. L'ermita és al bell mig d'uns camps i prop de la masia de Can Jané.

Dia de la celebració:

Se celebra l'últim diumenge d'abril. A les 12 del migdia hi ha una Missa solemne a l'ermita que hom omple de gom a gom. Sota el petit porxo de la porta d'entrada resten els que no han cabut dins. Com a final de l'ofici es canten els goigs i es reparteix, a la concurrència, un bon pomell de flors. Acte seguit els balladors surten de la masia de Can Jané, amb pas decidit, vers un planell que hi ha a frec de l'ermita.

Història:

A l'hora de confeccionar quatre retalls d'història d'aquestes danses pa-

gesívols ens trobem sempre amb la gran dificultat d'una total manca d'informació escrita. No podem anar a pouar a cap arxiu. Els etnògrafs i folkloristes tampoc no ens en diuen res. Ens hem de limitar, doncs, a la tradició oral. En aquest cas els informants han estat: en Josep Montraveta, de Can Jané i en Ramon Palau, de Cortielles.

Aquesta dansa ha passat per moltes vicissituds atesos els factors polítics que l'han envoltada. Moltes vegades s'ha estroncat la seva continuïtat. Sabem, però, que es va tornar a restaurar l'any 1923 després d'haver passat qui sap-los anys en l'anonimat. Possiblement les guerres carlines del segle passat la feren trontollar de valent. D'aleshores ençà només es va trencar la tradició durant els anys de l'última guerra civil.

De l'antigor d'aquest ball a la Torreta ningú no en sap res. Amb tot els vells del lloc ens diuen que tant els seus pares com llurs avis no es recordaven pas de quan fou instituïda. Això ens permet d'afirmar que ja al segle XIX era de tradició.

Anys ha es dansava el dia de la Candelera, però atès que per aquestes dates i en aquestes contrades fa molt

de fred, es va traslladar a l'últim diumenge d'abril pocs anys després de la guerra.

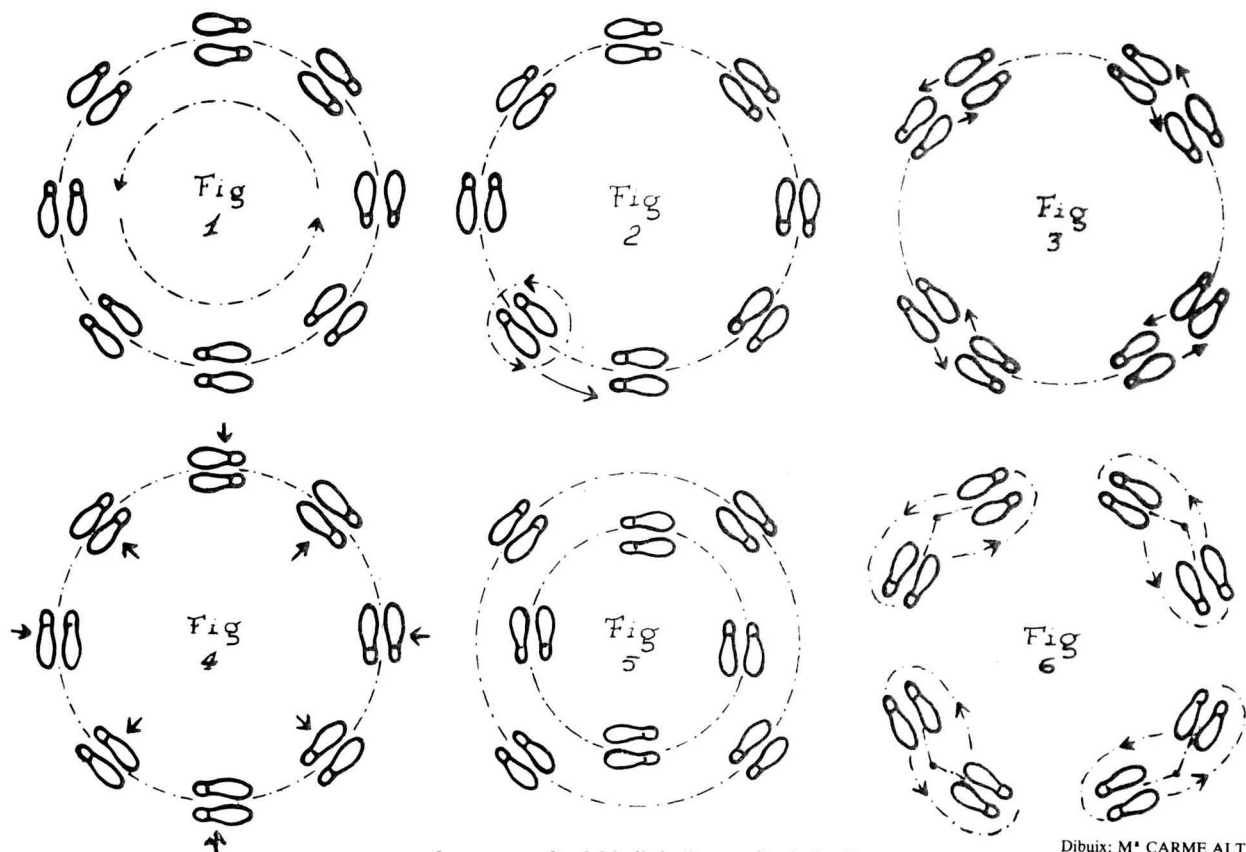
Adés aquesta dansa s'havia ballat a l'era de Can Besora; més tard al Cap de la Barraca; actualment, en un planell voltat de camps reblerts de bona collita, prop de l'ermita esmentada.

Antigament el ballaven només els nois solters, com era costum arreu. Dels anys quaranta ençà, i degut al despoblament que ha experimentat la zona, el ballen conjuntament nois, noies, infants i casats. El nombre de participants no es fix. Actualment surten catorze o quinze parelles.

Antany es ballava al ritme d'una cançó acompanyada pel so afuat d'algun violí. Tampoc no hem pogut esbrinar la lletra d'aquest cant. Ara es dansa amb acompanyament de cobla, o simplement amb un cassette.

Indumentària

Les noies van abillades amb: faldilla estampada, brusa blanca, llaç vermell al coll, mitjons blancs i espadenyes de vetes vermelles. Els homes: pantaló blau marí, faixa vermella, camisa blanca, llaç vermell al coll, mitjons blancs, espadenyes de vetes vermelles i cascavells.

La coreografia del ball de Cascavells de La Torreta

Dibuix: Mª CARMÉ ALTARRIBA

La coreografia d'aquest ball ha estat treta per **Joan Casals**

Coreografia:

Es comença el ball fent una rodona com una sardana; als primers compassos, van voltant un darrera l'altre i caminant al ritme de la música (fig.1).

Tal com assenyala la música, al cap d'una estona donen una volta sobre si mateixos i continuen voltant en la mateixa direcció d'abans; aquestes voltes es donen tres vegades i queden les parelles davant per davant. (Fig. 2).

Es col·loquen les parelles davant per davant, també en rodona i es fa un entrecreuat de peus endavant i endarrera (fig. 3). Acaben aquesta figura agafats per la mà dreta i donant una volta.

Els nois fan un salt cap enfora i les

noies cap endins, fent un punteig repicat. Això es repeteix dues vegades (fig.4).

A la primera volta els dansaires porten les mans caigudes i a la segona es posen les mans a la cintura (fig.4 i 5). Donen una volta com al començament i es queden davant per davant, noi i noia, i repeteixen l'entrecreuat.

En la segona part la coreografia és igual que en la primera, però aquesta vegada els dansaires fan galop.

Els Balls de Cascavells

per **JORDI MIRALDA**

Els balls de cascavells, molt estesos a Catalunya i també arreu d'Europa, es caracteritzen en què els balladors porten als braços o a les cames l'instrument anomenat cascavell, que emet un so que acompanya una melodia generalment moguda i alegre.

Degut al seu origen presumptament guerrer, com també és el cas dels balls de bastons, els balladors són generalment homes sols que dancen fent uns moviments rítmics i ac-

centuats. Un ball de cascavells ja es troba documentat l'any 1481 amb motiu de l'arribada a Barcelona de la reina Isabel de Castella.

A Catalunya aquest tipus de dansa es troba en formes molt diferents i variades, ja que no tenen altre punt de coincidència que el de portar cascavells els balladors. En algunes contrades es ballava la vigília de la Festa Major; en d'altres indrets també es dansava en ocasió de fer esquellots

(al Pla de Bages i potser al Berguedà), degut al soroll dels cascavells. Al Berguedà també l'havien dansat les bandes de caramellaires en complement a les seves cançons. En alguns llocs, el ball es patrimoni d'una cofraria i el cap de colla porta una senyera en la qual hi ha la imatge del Patró corresponent.

Actualment a la nostra comarca es dancen balls de cascavells a Sant Feliu de Lluellès, a l'Ametlla de Merola i a Serrateix. Antigament també es dansaven als pobles de Gironella, Puig-reig i Casserres (tots ells de la sub-comarca del Baix Berguedà).

Jordi Miralda

Bibliografia:

- Joan AMADES: "Costumari català"
- Francesc PUJOL, Joan AMADES: "Diccionari de la dansa".
- Joan AMADES: "Balls populars"

La música dels Cascavells

per JOSEP PONS

A casa nostra tenim la gran sort de posseir un folklore amb un abundant cabal de cançons, de danses i de festes. No obstant, per raons sobradament conegudes, en aquestes últimes dècades ha anat minvant l'element "festa viva" (en alguns casos ha arribat a desaparèixer) amb el perill que aquest cabal es vegi substancialment disminuït.

La nostra comarca, com podeu suposar, no està al marge d'aquesta crisi, i per això creiem necessari *recuperar* tot aquest folklore caigut en desús i sovint en vies d'extinció; *encoratjar* perquè es revitalitzin i donar-ne, sempre que sigui possible, *testimoni gràfic*, per tal de retornar-lo al patrimoni popular.

La música que avui reproduïm al ball de cascavells de la Torreta, per sort, encara viu.

L'origen dels "balls de cascavells" és molt difícil de determinar, ja que tampoc no és un tipus de ball genèric, amb una forma única, sinó que a cada lloc on es balla té la seva pròpia fisonomia, tant en la tonada com en la coreografia. L'únic nexe entre ells és a vegades la mateixa utilització, i en tots ells l'element percussiu: el cascavell, que segons sembla era destinat a

fer una remor a la qual s'atribueix una funció simbòlica encaminada a la pràctica d'expulsió de dimonis i esperits malvolents.

És comú trobar balls de cascavells a la diada de carnestoltes, com a St. Llorenç de Morunys, i també de trobar-los associats a la cantada de caramelles, com a Serrateix, o com antany era comú al pla de Bages.

La música

És molt difícil que aquest ball que es toca i es balla avui, sigui igual que el que es tocava i es ballava el segle passat, ja que la recuperació es va fer, segons sembla, per mitjà d'una o diverses persones que es "recordaven" de la tonada i de la coreografia. (De tota manera, crec que aquí s'hi troba part de l'essència de la música popular, que amb el pas del temps i amb un cert "destí atzarós", valgui el terme, es va transformant i es va configurant d'una manera nova i diferent cada vegada, com si es tractés d'un ser viu).

Posats ja a fer una anàlisi purament musical, he de dir que hom s'adona de bell antuvi d'un fenomen molt corrent en les danses (tant populars com cortesanes, aquí i a la resta

d'Europa), i és l'associació de dos moviments diferents en una mateixa dansa: un de més lent i un altre de més mogut. (Antigament era molt normal trobar dues danses diferents que feien un sol bloc, p.e. una pavana i una corrandà, i es podia fer passant d'un compàs binari a un ternari, o al revés). També es feia, simplement, amb un canvi d'aire de dansa, com és el cas del ball que ens ocupa.

En aquesta varia la subdivisió: passa d'una subdivisió a dos en el compàs 2/4 a una subdivisió a tres en el compàs 6/8.

Una altra particularitat rítmica d'aquest ball, i d'altres, és l'alternàcia dins d'un mateix moviment de diferents compassos (3/4 i 2/4) i que es pot atribuir al factor coreogràfic que, per tal que s'avinguessin els passos afegien o treien un temps. També pot ésser degut a la transcripció posterior que s'ha fet.

Pel que respecta a la línia melòdica i a l'estructura harmònica que aquesta porta implícita, sembla com si la primera part (A) -encara que nosaltres l'entendem clarament en la tonalitat de DO-, fos d'influència més modal que no pas tonal, amb una cantarella molt reiterativa i amb molt poc diapassó d'extensió. La segona part (B), en canvi, és diferent: és en to de FA (quart grau de DO, de manera que la primera part actua de dominant d'aquesta segona, efecte que dona més força al segon moviment).

Molt ràpidament, i d'una manera no pas massa elegant, sinó més aviat brusca, torna en el calderó, cap a la tonalitat principal de DO. Aquest sentit regressiu de la tonalitat en el segon aire de dansa, adornada ara amb uns cormatismes característics, tanca amb una petita coda conclusiva, el ball de cascavells.

The image shows a musical score for a piece titled 'La música dels Cascavells'. The score is written on ten staves, organized into two systems of five staves each. The first system is marked with a circled 'A' and the second with a circled 'B'. The music is in a key with one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The first system (A) consists of a single melodic line. The second system (B) features a more complex arrangement with multiple voices or instruments, indicated by different clefs and accidentals. There are various musical notations including notes, rests, and dynamic markings. A bracket above the first staff of system B indicates a repeat of three measures ('3 vegades'). At the end of the second system, there is a coda marked 'al F com a II tot'.